

Krzysztof Optołowicz

Z dziejów parafii Naświętszego Zbawiciela we Włocławku

Studia Włocławskie 10, 355-365

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KRZYSZTOF OPTOŁOWICZ

Z DZIEJÓW PARAFII NAJŚWIĘTSZEGO ZBAWICIELA WE WŁOCŁAWKU

Zamysł utworzenia parafii w części Włocławka położonej na południowy wschód od Zielonego Rynku zrodził się już na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku¹, ale do wybuchu II wojny światowej nic konkretnego w tej sprawie nie zrobiono.

1. Starania o utworzenie parafii i budowę kościoła

Do zabiegów o wybudowanie świątyni i utworzenie parafii w ciągle rozbudowującej się części miasta w kierunku południowo-wschodnim powrócono po zakończeniu wojny. Wzrastająca liczba mieszkańców domagała się bowiem rozwoju organizacji parafialnej.

W 1945 r. istniały we Włocławku trzy parafie: św. Jana Chrzciciela (kościół farny mieszczący się na Starym Rynku), św. Stanisława BM (kościół przy ul. Wiejskiej) i Najświętszego Serca Jezusowego (niewielki kościół i dom zakonny księży orionistów przy ul. Leśnej). Czwarta parafia we Włocławku – katedralna (Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny) została erygowana przez biskupa włocławskiego Karola Radońskiego w 1947 r.²

Ale już w latach 50. to nie wystarczało. Rozbudowie uległa m.in. część miasta położona w rejonie ulic: Jagiellońskiej, Kraszewskiego, Bukowej, Traugutta i św. Antoniego. Pewne perspektywy na wybudowanie tam kościoła otworzyły się jednak dopiero po „odwilży” 1956 r.³ Już 1 marca 1957 r. Kuria Diecezjalna Włocławska informowała Prezydium Miejskiej Rady Narodowej we Włocławku o potrzebie budowy kościoła parafialnego na placu znajdującym się między ulicami Jesionową i Kraszewskiego (tj. działki przy ul. Jagiellońskiej nr 5, 7 i 9). Jednak na kolejne pismo w tej sprawie, wystosowane przez Kurię Diecezjalną 3 kwietnia 1957 r. tym razem do Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, to odpowiedziało 11 kwietnia t.r., stwierdzając – całkowicie niezgodnie

z prawdą – że trzy kościoły znajdujące się w okolicy tego rejonu (tj. katedralny, św. Jana Chrzciciela oraz klasztorny franciszkanów-reformatów) są zdolne zaspokoić potrzeby religijne ludności tam mieszkającej⁴. Komunistyczne władze administracyjne nie chciały uznać faktu, że dzielnica ta była zbyt oddalona od kościoła parafialnego św. Jana Chrzciciela, a sam kościół za mały w stosunku do liczby wiernych⁵.

Pomimo to kontynuowane było postępowanie zmierzające do utworzenia nowej parafii we Włocławku. Dnia 1 czerwca 1957 r. na erekcję nowej parafii w rejonie ul. Jagiellońskiej wyraziła zgodę włocławska kapituła katedralna, a władze państwowe – zapewne po kolejnych pismach i wyjaśnieniach – uczyniły to w piśmie Prezydium WRN do kurii diecezjalnej z dnia 20 listopada 1957 r.⁶

Wobec powyższego ówczesny biskup włocławski, Antoni Pawłowski, powierzył misję zorganizowania ośrodka duszpasterskiego ówczesnemu administratorowi parafii św. Jana Chrzciciela, ks. Stanisławowi Anzorge, którego zobowiązał również do wybudowania tymczasowej kaplicy oraz starania się o przydział placu pod budowę świątyni. Nowa parafia miała powstać z podziału parafii św. Jana Chrzciciela⁷.

Po uzyskaniu pozwolenia władz państwowych na budowę kaplicy, urządzono ją w istniejącym już wcześniej budynku gospodarczym u zbiegu ulic Jagiellońskiej i Chmielnej, a poświęcono ją 20 kwietnia 1958 r.⁸

Dzień wcześniej (19 kwietnia) biskup włocławski wydał dekret erekcyjny nowej parafii. Postanowił w nim m.in., że będzie się ona przebiegała w obrębie macierzystej parafii św. Jana Chrzciciela. Linia graniczna nowej parafii miała biec: od strony parafii św. Jana – środkiem ul. Reymonta i św. Antoniego; od strony parafii św. Stanisława BM – Al. Chopina, od strony parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa – wzdłuż bocznic kolejowej (dziś nie istniejącej) przy ul. Okrężnej. Na ośrodek życia duszpasterskiego została wyznaczona wspomniana kaplica przy ul. Jagiellońskiej⁹ (nazywana popularnie „kapliczką”). Ostateczne odłączenie parafii Najśw. Zbawiciela od parafii św. Jana nastąpiło w styczniu 1960 r.¹⁰

Po poświęceniu kaplicy podjęto ponownie starania o uzyskanie placu pod budowę kościoła przy ul. Jagiellońskiej 5, 7 i 9. Kolejny administrator parafii, ks. Józef Prorok, uzyskał 25 maja 1960 r. pozytywną opinię Wojewódzkiego Zarządu Architektoniczno-Budowlanego, ale Prezydium WRN oświadczyło, że teren ten został w lutym tego roku przeznaczony pod budowę domków robotniczych (stanęły tam później bloki mieszkalne). Inne alternatywy lokalizacyjne (tj. róg ulic św. Antoniego

i Bukowej, inny plac na ul. Bukowej oraz na ul. Jagiellońskiej 13 i 15) też nie uzyskały akceptacji władz administracyjnych.

Wobec tego administrator parafii wystarał się o zgodę na rozbudowę kaplicy przy ul. Jagiellońskiej. Dokonał jej w latach 1966–1968 kolejny administrator parafii, ks. Feliks Gruse, według projektu inż. arch. Lucjana Jezierskiego¹¹. Polegała ona m.in. na dobudowaniu zakrystii, bocznego wejścia, przebudowie chóru muzycznego, podwyższeniu prezbiterium, umieszczeniu w oknach witraży i wstawieniu nowych ławek. W związku z wprowadzaną wówczas w życie reformą liturgiczną, ufundowano stojącą ambonę i nowy ołtarz, umożliwiający kapłanowi sprawowanie mszy twarzą do wiernych (konsekrowany przez bpa A. Pawłowskiego 8 grudnia 1967 r.). Prezbiterium zamknięto ozdobną ścianą, wykonaną ze zwykłych kamyków. Po jej prawej stronie wmurowano tabernakulum, z wnęką wyłożoną mozaiką ceramiczną o treści symbolizującej baranka, a także wnęką na oleje. Po lewej stronie umieszczono chrzcielnicę w kształcie czaszy. Prezbiterium zamknięto balaskami z motywem ryb¹².

Kolejne starania, podejmowane w latach siedemdziesiątych XX w., o uzyskanie pozwolenia na budowę kościoła również nie przyniosły pozytywnego rezultatu¹³.

Wzniesiono jednak, aczkolwiek z trudnościami, piętrowy budynek w pobliżu kaplicy, w celu urządzenia w nim salek katechetycznych. Ówczesne władze uznały to jednak za samowolę budowlaną. W wyniku procesu sądowego przeciwko ówczesnemu proboszczowi, ks. Feliksowi Gruse, oskarżonego skazano w dniu 7 marca 1974 r. na karę jednego roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na dwa lata¹⁴.

Przełom w sprawie budowy kościoła przyniósł dopiero Sierpień 1980 r. Zmienił się wtedy nieco stosunek władz do kwestii budowy nowych kościołów¹⁵. I tak 15 grudnia 1980 r. wojewoda wrocławski Roman Różycki wydał zezwolenie na budowę kościoła. Na postulowany przez stronę kościelną teren na skraju Parku Łokietka nie wyraził jednak zgody, tylko na plac w miejscu dotychczasowej kaplicy na ul. Jagiellońskiej, powiększony poprzez wykup sąsiedniej działki. Jednak właścicielka owej działki nie zgodziła się na jej sprzedaż, a władze odmówiły przymusowego wywłaszczenia. Wobec powyższego trzeba było szukać alternatywy lokalizacyjnej¹⁶.

Następny wojewoda wrocławski Tadeusz Gębicki, mimo że początkowo oponował wobec możliwości lokalizacji nowej świątyni parafialnej w Parku Łokietka (planowano tam bowiem wybudowanie szkoły muzycznej), po rozmowie z biskupem wrocławskim Janem Zarębą w dniu 21 grud-

nia 1982 r., zgodził się na przekazanie diecezji wrocławskiej tamtego terenu w zamian za plac, na którym stała wówczas „kapliczka”¹⁷.

2. Budowa kościoła i domu parafialnego oraz wyposażenie wnętrza świątyni

Dnia 4 stycznia 1983 r. proboszcz F. Gruse odebrał decyzję od architekta wojewódzkiego co do nowej lokalizacji kościoła. Miesiąc później (9 lutego) mgr inż. arch. Ludwik Mackiewicz z Łodzi przedstawił na sesji Diecezjalnej Komisji Sztuki Kościelnej projekt kościoła i domu parafialnego, który został zaaprobowany.

Dnia 1 kwietnia 1983 r. rozpoczęto prace na placu budowy¹⁸. Wkrótce (24 kwietnia) bp J. Zaręba dokonał poświęcenia placu pod budowę kościoła i krzyża na nim¹⁹, zapraszając wcześniej (16 kwietnia) na tę uroczystość parafian wszystkich wrocławskich parafii.²⁰ Porządek panujący na placu budowy dwukrotnie chwalono na łamach regionalnego dziennika Stronnictwa Demokratycznego – „Ilustrowanego Kuriera Polskiego”²¹. Dwa lata później, 5 maja 1985 r., bp Zaręba dokonał wmurowania kamienia węgielnego (wyjętego z podziemi bazyliki św. Piotra w Rzymie), na którą to uroczystość zaprosił wszystkich wiernych z Wrocławka²². W roku następnym, 21 września 1986 r., dokonano poświęcenia domu parafialnego i konstrukcji dachowej kościoła²³.

W r. 1988 zaczęto odprawiać w nowym kościele nabożeństwa²⁴. Jednak był on wówczas w stanie surowym, wobec czego przystąpiono do urządzania jego wnętrza. Projektantem wnętrza kościoła jest ks. Tadeusz Furdyna, salezjanin z Łodzi²⁵, a wykonawcą rzeźb ceramicznych artysta plastyk Antoni Bisaga z Wrocławka²⁶.

Jednak pierwszym przedsięwzięciem była fundacja organów. Nie były to początkowo tradycyjne organy piszczalkowe, ale nowoczesne, jak na tamte lata, organy cyfrowe, 41-głosowe, zbudowane przez holenderską firmę Eminent, a poświęcone w listopadzie 1989 r. przez ówczesnego biskupa wrocławskiego, Henryka Muszyńskiego.

Następnie przystąpiono do inwestycji typu malowanie ścian, układanie posadzek, wykończenie sufitu czy sprawienie ławek dla wiernych. Jednak najważniejsza była niewątpliwie fundacja właściwego (zamiast prowizorycznego) ołtarza, by można było świątynię konsekrować.

Konsekracji dokonał dnia 12 kwietnia 1993 r. biskup wrocławski Bronisław Dembowski, przy udziale ówczesnego ordynariusza polowego Wojska Polskiego bpa Sławoja Leszka Głódzia²⁷ (świątynia ta była w latach 1992–2002 kościołem garnizonowym dla wojska).

Kolejną fundacją była m.in. ceramiczna nastawa ołtarzowa z figurą Chrystusa Zmartwychwstałego, poświęcona przez biskupa sufragana Romana Andrzejewskiego w listopadzie 1994 r.²⁸ Trzy dzwony zostały poświęcone dnia 25 czerwca 1995 r. przez bpa B. Dembowskiego²⁹. Zaś 21 listopada 1998 r. bp Czesław Lewandowski dokonał poświęcenia witraży, wykonanych przez Marka Poczwardowskiego z Inowrocławia³⁰.

Ostatnią wielką inwestycją był montaż organów piszczałkowych, elektropneumatycznych, liczących 22 głosy. Zostały one sprowadzone w 1998 r. z Alsfeld w Niemczech (zbudowano je w 1963 r.). Poświęcił je bp Czesław Lewandowski 2 października 1999 r.³¹

3. Życie religijne w parafii

Rytm życia religijnego wyznacza rok liturgiczny. W każdą niedzielę i określone święta wierni są zobowiązani do uczestnictwa we mszy, a przynajmniej raz w roku, w okresie wielkanocnym, powinni przystąpić do sakramentu pokuty i przyjąć Komunię. Jednak, podobnie jak gdzie indziej, także w parafii Najśw. Zbawiciela nie wszyscy katolicy dopełniali tych obowiązków.

Przykładowo, w 1960 r. na liczbę 3571 parafian, we mszach niedzielnych uczestniczyło około 2 tysięcy³² (około 56%); w r. 1977 – na liczbę mieszkańców 9130 (stan z 31 XII 1977 r.)³³ w niedzielę 13 listopada na wszystkich mszach było obecnych 2594 osób³⁴ (ok. 28,4%); w niedzielę 8 listopada 1998 r. – na liczbę 11100 wiernych ów obowiązek w swojej parafii wypełniło 4012 osób³⁵ (ok. 36,1%); a 22 października 2001 r. – na około 9650 wiernych było na mszach w kościele 3875 osób³⁶ (ok. 40,1%).

Jeżeli chodzi o przyjmowanie Komunii w okresie wielkanocnym, nie dysponujemy odpowiednimi informacjami. Natomiast w niedzielę 23 listopada 1980 r., na liczbę 1911 wiernych obecnych w kaplicy na poszczególnych mszach (liczono osoby od 15 roku życia) do Komunii przystąpiło tylko 198 osób³⁷. Podobnie było rok później, w niedzielę 22 listopada 1981 r., kiedy to na liczbę 2640 osób (od 7 roku życia), w pełni we mszy uczestniczyło tylko 245³⁸. Znaczny wzrost osób w pełni uczestniczących we mszach nastąpił w latach późniejszych (podobnie zresztą jak w skali ogólnopolskiej)³⁹. I tak w niedzielę 8 listopada 1998 r., na ogólną liczbę 4012 uczestników poszczególnych Eucharystii, komunikowało 1671 osób⁴⁰. Trzy lata później (22 października 2001 r.) odpowiednie proporcje wynosiły 2554 na 3875⁴¹.

Na religijność parafian wpływają też rekolekcje oraz misje parafialne⁴², a także wydarzenia okazjonalne, takie jak wyżej wymienione zwią-

zane z budową kościoła i jego konsekracją, uroczystość powitania figury Matki Bożej Fatimskiej, przybyłej do Włocławka dnia 6 lipca 1996 r.⁴³, obchody 40-lecia parafii⁴⁴, odsłonięcie i poświęcenie Pomnika Armii Krajowej, znajdującego się nieopodal kościoła (3 maja 2000)⁴⁵, msza transmitowana przez TV Polonia (niedziela, 2 kwietnia 2001 r.)⁴⁶, uroczystość poświęcenia grotty Maryi Królowej Pokoju (27 czerwca 2004 r.)⁴⁷ czy też celebrowanie niektórych rocznic narodowych⁴⁸.

W parafii tej działają liczne grupy apostołskie. Są to obecnie: ministranci, schola, chór Diecezjalnego Studium Organistowskiego, lektorzy, Koła Żywego Różańca, Stowarzyszenie Matki Bożej Patronki Dobrej Śmierci, Czciiele Miłosierdzia Bożego, parafialna „Caritas”, trzy szkolne koła „Caritas”, Rada Duszpasterska, Rada Katechetyczna, Koło Anonimowych Alkoholików, Duszpasterstwo Weteranów oraz Duszpasterstwo Niepełnosprawnych⁴⁹.

Na szczególne podkreślenie zasługuje grupa Czcieli Miłosierdzia Bożego. Powstała ona w 1984 r. Wtedy też ufundowano obraz „Jezu, ufam Tobie”. W 1988 r. bp H. Muszyński ustanowił odpust, w miejsce dotychczas obchodzonego w uroczystość Przemienienia Pańskiego, w niedzielę Miłosierdzia Bożego (Przewodnią), co wzmogło ten kult w parafii i zaczął on rozszerzać się na całe miasto⁵⁰.

Ponadto od początku istnienia parafii żywy jest tu kult Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Odpowiedni obraz ufundowano już w 1958 r. i zaczęto w każdą środę odprawiać tzw. nieustanną nowennę⁵¹. Oprócz tego w tymczasowej kaplicy żywy był również kult św. Antoniego z Padwy. Związane to było z fundacją w 1958 r. przez pewną osobę jako wotum figury tego świętego. W każdy wtorek sprawowano nowennę z modłami, kazaniem i pieśnią do św. Antoniego⁵².

Jeżeli chodzi o charakterystykę społeczności wiernych zamieszkujących parafię, duszpasterze dzielą ją pod względem religijnym na trzy w przybliżeniu równe grupy: ludzi wierzących i praktykujących (w tym ludzi głęboko religijnych); ludzi wierzących, należących do Kościoła, ale rzadko praktykujących; ludzi o słabej wierze i szczątkowej świadomości religijnej, którzy nie utożsamiają się ani z Kościołem, ani z parafią⁵³.

Ludność mieszkająca w parafii Najśw. Zbawiciela przeżywa typowe problemy dla swoich czasów. Obecnie są nimi m.in.: bieda i bezrobocie, rozwody i separacje⁵⁴, konflikty pokoleń, a także uległość wobec relatywizmu moralnego i bezbożnictwo⁵⁵. Wymianę pokoleń, jeśli chodzi o kwestie religijne, duszpasterze oceniają pozytywnie. Na terenie parafii osiedliło się bowiem dużo młodych rodzin, w większości dobrze ustosun-

kowanych do Kościoła. Niegdyś mieszkało tu dość dużo ludzi związanych z była PZPR, wrogo nastawionych do wiary katolickiej⁵⁶.

Ponadto na terenie omawianej parafii mieszkają ludzie niewierzący w Boga oraz istnieją mniejszości religijne. Najwięcej jest tu (dane z 22 X 2001 r.) jehowitów (ok. 30). Ponadto mieszkają tu prawosławni (ok. 12), protestanci (ok. 6) oraz przedstawiciele innych wyznań⁵⁷.

4. Życie kulturalne w parafii

Dopełnieniem praktyk religijnych są w parafii Najśw. Zbawiciela imprezy kulturalne. Miały one miejsce już w tymczasowej kaplicy przy ul. Jagiellońskiej. I tak na przykład 25 lutego i 22 kwietnia 1986 r. młodzież maturalna uczestniczyła, obok mszy, w programach słowno-muzycznych⁵⁸.

Jednak poważniejsze atrakcje tego typu odbywały się dopiero po oddaniu do użytku nowego kościoła. Związane to było po części z objęciem w 1988 r. probostwa przez ks. Zbigniewa Szygendę, muzykologa, dyrektora Diecezjalnego Ośrodka Kształcenia Organistów, przeniesieniem w 1989 r. tego ośrodka do nowego domu parafialnego⁵⁹ oraz ufundowaniem organów. Ponadto kościół ten pełni od 1992 r. rolę kościoła garnizonowego – do 2002 r. dla wojska, a obecnie dla policji.

Corocznie odbywają się w tym kościele cykle: Jesienne Koncerty Organowe (od 1991 r.), na których występują wirtuozi gry na tym instrumencie, a także Diecezjalny Przegląd Chórów⁶⁰.

Występowała tu także wielokrotnie Orkiestra Koncertowa Wojska Polskiego im. S. Moniuszki z Warszawy. Miało to miejsce m.in. podczas Mszy św. dziękczynnej za 40-lecie parafii 19 kwietnia 1998 r. (z udziałem solistki Teatru Wielkiego z Łodzi – Sylwii Maszewskiej)⁶¹, obchodów 20. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego (koncert muzyki polskiej – 12 grudnia 2001 r.)⁶² czy podczas mszy z okazji zakończenia stacjonowania we Włocławku Wojska Polskiego (16 czerwca 2002 r.)⁶³.

Odbyło się tu także wiele innych imprez o charakterze muzycznym. I tak w dniu 2 października 1999 r., podczas uroczystości poświęcenia organów, odbył się koncert w wykonaniu Chóru Chłopięcego i Męskiego Państwowej Filharmonii w Poznaniu „Poznańskie Słowiki” pod batutą Stefana Stuligrosza⁶⁴. Dnia 31 marca następnego roku odbył się tu koncert premierowy utworu „Droga Krzyżowa”, autorstwa warszawskiego kompozytora Mariana Sawy, wykonany przez chór UKSW w Warszawie oraz przez wspomnianą Orkiestrę Koncertową WP⁶⁵. Z okazji pierwszej rocznicy śmierci Jana Pawła II zorganizowano w dniu 1 kwietnia 2006 r. spektakl słowno-muzyczny pt. „Wielka Pani”, z udziałem aktorów: Anny

Seniuk, Krzysztofa Kolbergera i Joanny Szczepkowskiej, oraz muzyków: Włodzimierza Nahornego (fortepian), Janusza Strobla (gitara), Mariusza „Fazi” Mielczarka (saksofon), Mariusza Bogdanowicza (kontrabas), Piotra Biskupskiego (perkusja) oraz kwartetu smyczkowego „Intermezzo”⁶⁶. Natomiast w latach 2005 i 2007 miały miejsce, organizowane przez władze miejskie – Świąteczne Koncerty Charytatywne, podczas których wystąpiły m.in. piosenkarki: Sława Przybylska (przy akompaniamencie Janusza Tylmana – 30 I 2005 r.)⁶⁷ i Alicja Majewska (przy akompaniamencie Włodzimierza Korcza – 28 I 2007 r.)⁶⁸.

Poza tym miały tu miejsce wystawy sztuki sakralnej. Prace swe prezentowali: Stanisław Zagajewski, Józef Puciata, wspomniany ks. Tadeusz Furdyna, Józef Stolorz, Roman Galiński, Jadwiga Sypniewska oraz trzykrotnie Antoni Bisaga⁶⁹.

5. Wykaz proboszczów i wikariuszy parafii⁷⁰

Księża proboszczowie: Stanisław Anzorge (20 IV 1958 – 1 XII 1959), Zdzisław Musiałik (1–31 XII 1959), Tadeusz Szmidt (1 I – 22 III 1960), Józef Prorok (22 III 1960 – 1 IV 1966), Feliks Gruse (1 IV 1966 – 30 VI 1988, budowniczy kościoła), Zbigniew Szygenda (30 VI 1988 – dokończył budowy kościoła).

Księża wikariusze (w dotychczasowych dziejach parafii było ich 65): Antoni Łassa (1 VIII – 1 X 1958), Stanisław Smolarski (1 X 1958 – 4 XI 1959), Antoni Staszak (20 VIII 1959 – 29 II 1960), Edmund Pietrzak (4 XII 1959 – 1 VII 1960), Jerzy Wolski (1 XII 1959 – 29 II 1960), Zenon Dereszowski (30 II 1960 – 30 I 1963), Stanisław Grzybowski (22 III 1960 – 10 VI 1964), Jerzy Kwiatkowski (10 VI 1964 – 21 XII 1965), Józef Warga (4 VIII 1964 – 1 VIII 1966), Jerzy Piasecki (3 IX 1966 – 31 V 1967), Stefan Spychalski (21 XII 1965 – 1 VIII 1966), Franciszek Cieślak (1 VIII 1966 – 24 VIII 1968), Stanisław Soliński (1 VIII 1966 – 24 VIII 1973), Jan Karczmarczyk (24 VIII 1968 – 1 VII 1970), Andrzej Gawel (1 VII 1970 – 1 VI 1973), Eugeniusz Marciniak (1 VI 1973 – 15 VI 1976), Zbigniew Skrobicki (30 VI – 1 IX 1973), Zdzisław Pawlak (1 IX 1973 – 15 VI 1976), Kazimierz Ciesielski (15 VI 1976 – 15 VI 1977), Stanisław Strzeliński (15 VI 1976 – 15 VII 1977), Stanisław Janik (15 VI 1977 – 16 VI 1980), Eugeniusz Stancelewski (15 VI 1977 – 16 VI 1981), Andrzej Kaczmarek (16 VI 1980 – 16 VI 1981), Daniel Augustyniak (16 VI – 1 VIII 1981), Stanisław Płaszczyk (16 VI 1981 – 30 VI 1988, współbudowniczy kościoła), Mieczysław Werbiński (16 VI 1981 – 1 VII 1982), Henryk Pałucki (1 VIII 1981 – 1 VII 1982), Zbigniew Durczyński (1 VII 1982 – 30 VI 1983), Stanisław Stasiak (1 VII 1982 – 30 VI 1984), Henryk Wysocki (30 VI 1983 – 30 VI 1984), Wiktor Hołtyn (1 VII 1984 – 1 VII 1986), Leon Tomczyk (1 VII 1984 – 30 VI 1985), Jerzy Salamon (1 VII 1985 – 1 VII 1989), Janusz Szalek (1 VI 1986 – 30 VI 1988), Piotr Sierzchała (30 VI 1988 – 30 VI 1989), Marek Głapiński (30 VI – 18 XI 1989), Marek Głęb (30 VI 1989 – 1 VII 1990), Wojciech Sowa (30 VI 1989 – 1 VII 1990), Grzegorz Czaja (1 VII 1990 – 1 VII 1993), Cezary Jabłoński (1 VII 1990 – 1 VII 1992), Józef Srogosz (1 VII 1990 – 1 VII 1992), Grzegorz Molewski (1 VII 1992 – 27 VII

1996), Józef Wronkiewicz (1 VII 1992 – 1 VII 1993), Mirosław Łaciński (1 IX 1993 – 1 VII 1994), Andrzej Nowak (5 XII 1992 – 1 IX 1993), Marek Biskupski (1 VII 1994 – 30 VI 1998), Paweł Okoński (1 VII 1993 – 1 VII 1997), Adam Brzeski (27 VI – 27 VIII 1996), Ireneusz Świątek (27 VIII 1996 – 20 VIII 1999), Tomasz Luboiński (30 VI 1997 – 30 VI 2000), Wiesław Mrówczyński (30 VI 1997 – 1 II 1998), Radosław Cyrułowski (30 VI 1998 – 28 VI 1999), Tomasz Jener (30 VI 1998 – 16 X 2000), Jerzy Czerski (28 VI 1999 – 1 VII 2002), Witold Dorsz (26 VI 2000 – 23 VI 2001), Marek Jurzyk (21 X 2000 – 23 VI 2001), Przemysław Maławy (23 VI 2001 – 14 X 2003), Marek Wiśniewski (23 VI 2001 – 1 VII 2002), Dawid Okurowski (1 VII 2002 – 1 IX 2003), Dariusz Horbiński (14 X 2003 – 1 VII 2005), Wojciech Morzycki (14 X 2003 – 1 VII 2005), Mariusz Piecyk (1 VII 2005 – 1 VII 2006), Krzysztof Kacała (1 VII 2002 –), Andrzej Tomalak (1 VII 2006 –), Przemysław Duczmański (1 III 2007 –).

6. Terytorium parafii

Obecnie do parafii Najświętszego Zbawiciela należą następujące ulice: św. Antoniego (numery nieparzyste 19–53), Bojańczyka (18–26, 27–35), Brzozowa, Bukowa, Chmielna, Cicha, Ciasna, Al. Chopina (14–42, 15–57), Dygasińskiego, Jagiellońska, Jesionowa, Jodłowa, Kasprowicza, pl. Kolanowszczyzna, Kraszewskiego, Leszczynowa, Nowomiejska, Okrężna, Okrzei (1–45, 2–46), Olszowa, Orzechowa, PCK, Paderewskiego, Południowa, Rakutowska, Reymonta, Sadowa, pl. Staszica, Stodólna (1–31, 2–16a), Topolowa, Traugutta, Wierzbowa, Wolność, Wronia⁷¹.

PRZYPISY

¹ K. Grzesiak, *Dzieje świątyni parafialnej* [pw. Najśw. Zbawiciela], „Ład Boży” – dod. do „Niedzieli” (ŁB/N) 1998, nr 17(26 IV), s. I.

² K. Rułka, *Kościół w życiu miasta*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, red. J. Staszewski, t. 2, Włocławek 2001, s. 691–692.

³ Tenże, *Organizacja parafialna i duszpasterstwo we Włocławku od 1945 r.*, w: *Prawda i miłość. Księga pamiątkowa ku czci Biskupa Bronisława Dembowskiego na złoty jubileusz kapłaństwa*, Włocławek 2003, s. 348.

⁴ A. Sobaszekiewicz, *Organizacja parafialna Włocławka* (w rozwoju historycznym), Lublin 1980, s. 63–64 (mps w Bibl. Sem. Włocł.).

⁵ Tamże.

⁶ Tamże, s. 65.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże, s. 66–67.

⁹ Tamże (tam również pełna treść dekretu z 19 stycznia 1958 r.).

¹⁰ Archiwum Parafii Najśw. Zbawiciela we Włocławku, *Kronika parafialna* (dalej cyt.: KP), [t.] 1: 1958–1988 [właśc.: [1953–1957] 1958–1986], k. 9.

¹¹ A. Sobaszekiewicz, *Organizacja...*, dz. cyt., s. 69–70.

¹² KP, [t.] 1, k. 20–21.

¹³ M.in. pismo biskupa ordynariusza Jana Zaręby do Prezesa Rady Ministrów Piotra Jaroszewicza z 30 stycznia 1971 r. (KP, [t.] 1, k. 29); pismo podpisane przez ponad 2500 osób do I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka z 15 października 1972 r. (tamże, k. 31); dwukrotne rozmowy z dyrektorem Urzędu ds. Wyznań we Włocławku odbyte 10 lutego i 3 marca 1977 r. (tamże, k. 38); zob. K. Grzesiak, *Dzieje świątyni parafialnej*, art. cyt., s. III.

- ¹⁴ KP, [t.]1, k. 34.
- ¹⁵ K. G r z e s i a k, *Dzieje świątyni parafialnej*, art. cyt., s. III.
- ¹⁶ KP, [t.] 1, k. 43–47.
- ¹⁷ Tamże, k. 47.
- ¹⁸ Tamże, k. 47v.
- ¹⁹ „Kronika Diecezji Włocławskiej” (KDWi) 66(1983), s. 88.
- ²⁰ Tamże, s. 80–81.
- ²¹ „Ilustrowany Kurier Polski”, 1983, 18 VIII, s. 6 (tamże zdjęcie z budowy); tamże, 1984, 31 VII, s. 6 (opublikowano tam zdjęcie domu parafialnego w stanie surowym).
- ²² KP, [t.] 1, k. 50; „Ład Boży” (ŁB) 1985, nr 14(7 VII), s. 7 (z diec. włocławskiej).
- ²³ Tamże, k. 51.
- ²⁴ *Diecezja włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 92.
- ²⁵ Zob. J. D o m i n i k o w s k i, *Przestrzenie słowa... O wnętrzach sakralnych ks. Tadeusza Furdyny*, Łódź 2001, s. 40–41; t e n ż e, *Słowo i obraz. Rzecz o sztuce sakralnej księdza Tadeusza Furdyny SDB*, Łódź 2006, s. 90–91, 347 (fot.).
- ²⁶ *Diecezja Włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 93.
- ²⁷ I. T o m c z a k o w a, *Konsekracja kościoła*, ŁB, 1993, nr 10(16 V), s. 8.
- ²⁸ Zob. I. Ś w i a t e k, *Artysta o zbawieniu*, ŁB 1997, nr 7(30 III), s. 16 (tamże o symbolice religijnej tej nastawy).
- ²⁹ Zostały one odlane w ludwisarni braci Kruszewskich w Węgrowie. Noszą imiona trzech wielkich Polaków związanych w różny sposób z Włocławkiem: „Jan Paweł” (pap. Jan Paweł II odwiedził Włocławek podczas IV pielgrzymki do Ojczyzny w 1991 r.); „Stefan” (Stefan Wyszynski we Włocławku uczył się, przyjął święcenia kapłańskie i pracował do czasu przyjęcia sakry biskupiej w 1946 r.); „Jerzy” (ku czci ks. Jerzego Popiełuszki, który w nurtach Wisły przy włocławskiej tamie poniósł śmierć męczeńską w 1984 r.) – zob. A. P i e r z c h a ł a, „Jan Paweł”, „Stefan” i „Jerzy” u *Zbawiciela*, ŁB 1995, nr 15(23 VII), s. 5; t e n ż e, *Jan Paweł, Stefan, Jerzy. Nowe dzwony dla kościoła garnizonowego we Włocławku*, „Słowo Powszechno – Dziennik Katolicki”, 3(1995), nr 130(7–9 VII), s. 9.
- ³⁰ Witraże w oknie głównym, na chórze muzycznym, przedstawiają scenę z Pisma Świętego – cudowny połów ryb. W oknach bocznych przedstawiono wizerunki Matki Bożej Katyńskiej oraz wielkich ludzi Kościoła: Papieża Jana Pawła II, Prymasa Tysiąclecia, matki Teresy z Kalkuty, bpa Michała Kozala oraz św. Faustyny Kowalskiej – zob. *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 93; Z. W i ś n i e w s k i, *Na chwałę Pana*, ŁB/N 1999, nr 2(10 I), s. III.
- ³¹ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 93; B. S a w i c, *U źródeł kultury chrześcijańskiej*, ŁB/N 1999, nr 43(24 X), s. I, III; Z. S z y g e n d a, *Król instrumentów*, ŁB/N 1999, nr 39(26 IX) s. II, IV.
- ³² KP, [t.]1, k. 10–11.
- ³³ „Rocznik Diecezji Włocławskiej” (RDWi), 1978, s. 59.
- ³⁴ KP, [t.]1, k. 36v.
- ³⁵ Tamże, [t.] 4: 1998, [s. 102].
- ³⁶ Tamże, [t.] 6: 2001–2002, [s. 137].
- ³⁷ Tamże, [t.] 1, k. 42.
- ³⁸ Tamże, k. 42 v.
- ³⁹ Na ten temat zob. chociażby: *Leksykon Kościoła katolickiego w Polsce* (stan na 2 sierpnia 2003 r.), Warszawa 2003, s. 368.
- ⁴⁰ KP, [t.]1, k. 36v.
- ⁴¹ Tamże, [t.]4: 1998, [s. 102].
- ⁴² Pod r. 1975 na kartach „Kroniki parafialnej” znajdujemy zapis o misjach parafialnych prowadzonych w dniach 4–12 października 1975 r. przez redemptorystów z Torunia, podczas których odbyło się nawiedzenie kopii cudownego obrazu MB Królowej Polski z Jasnej Góry (KP, [t.]1, k. 35).
- ⁴³ E. P l a c i Ń s k a, *W holdzie, zawierzeniu i miłości*, ŁB 1996, nr 16–17(4–18 VIII), s. 1, 4.
- ⁴⁴ KDWi 81(1998), s. 189–190 (na s. 301–304 tekst homilii bpa B. Dembowskiego).
- ⁴⁵ B. S a w i c, *Życ dla sprawy*, ŁB/N 2000, nr 21(21 V), s. I–II.

⁴⁶ KDWi 84(2001), s. 194 (na s. 171–173 tekst wprowadzenia do mszy oraz homilii bpa B. Dembowskiego).

⁴⁷ Pomysł jej wybudowania zrodził się podczas pielgrzymki do Medjugorie zorganizowanej przez parafię. Została wykonana przez Antoniego Bisagę (rzeźba) oraz Wiesława i Łukasza Woźniaków (grota). Symboliczne jest jej umiejscowienie na skrzyżowaniu dróg: do kościoła, centrum handlowego, prywatnych posesji i parku. Grota stanęła w 2003 r. – B. Kowalska, *Spotkanie z Maryją – Królową Pokoju*, ŁB/N 2004, nr 31(1 VIII), s. III.

⁴⁸ Zob. chociażby: W. Wasielewski, *Dzień Wojska Polskiego we Włocławku*, ŁB/N, 1998, nr 36(6 IX), s. IV (o obchodach 78. rocznicy „cudu nad Wisłą”); Z. Wiśniewski, *Uczczono pamięć Powstania*, ŁB/N 2004, nr 33(15 VIII), s. I, IV (o obchodach 60. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego).

⁴⁹ RDWi 2007, s. 127.

⁵⁰ KP, [t.] 1, k. 49.

⁵¹ Namalował go Marian Torwirt, profesor z Torunia (KP, [t.] 1, k. 6, 9).

⁵² [W. Surmacz] OWS, *Kult św. Antoniego w diecezji włocławskiej*, KDWi 47(1964), s. 181–182, 184.

⁵³ KP, [t. 6], [s. 51–52].

⁵⁴ Pary żyjące bez sakramentu małżeństwa stanowiły w 1998 r. 10% parafian (tj. 360 par). Wśród nich były małżeństwa cywilne z przeszkodami kanonicznymi (175), małżeństwa cywilne bez przeszkód kanonicznych (85), pary żyjące w konkubinacie, a mające dzieci (50) oraz pary, z którymi nie ma żadnego kontaktu (50) – tamże, [t.] 4, s. 18.

⁵⁵ Tamże, [t. 6], [s. 94–95].

⁵⁶ Tamże, [s. 74].

⁵⁷ Tamże, [s. 138]; por. tamże, [t.] 4, [s. 102–103].

⁵⁸ ŁB 1986, nr 12(6 VI), s. 7 (z diec. włocławskiej).

⁵⁹ Ośrodek ten powstał w 1980 r. Początkowo mieścił się na ul. Gdańskiej 10 oraz przy parafii św. Józefa na Zazamczu – zob. T. Sawic, *Diecezjalne Studium Organistowskie ma 25 lat*, „Ład Boży” – dod. do „Przewodnika Katolickiego (ŁB/PK) 2005, nr 27(3 VII), s. V; Z. Szygenda, *10-lecie DOKO we Włocławku*, ŁB 1990, nr 26(30 XII), s. 6.

⁶⁰ Zob. „*Aby nie przygasły nasze inicjatywy*”. Z ks. prał. Z. Szygendą, proboszczem kościoła Najświętszego Zbawiciela we Włocławku – rozmawia W. Wasielewski, ŁB/N 1998, nr 21(24 V), s. II.

⁶¹ Tamże, s. I.

⁶² B. Sawic, *Czas smutku, czas nadziei*, ŁB/N 2002, nr 1(6 I), s. I.

⁶³ Taż, *Pożegnanie z Pułkiem*, ŁB/N 2002, nr 27(7 VII), s. I.

⁶⁴ Taż, *U źródeł kultury chrześcijańskiej*, ŁB/N 1999, nr 43(24 X), s. I, III.

⁶⁵ *Koncert pasyjny*, ŁB/N 2000, nr 13(26 III), s. 4.

⁶⁶ M. Piecyk, *Zachowując pamięć i tożsamość*, ŁB/PK 2006, 16.04. s. 2–3.

⁶⁷ M. Wiśniewska, *Koncert charytatywny na rzecz dzieci*, ŁB/PK 2006, 13.02, s. 2.

⁶⁸ A. Tomalak, *Nadzieja w serc kapeli*, ŁB/PK 2007, nr 6(11 II), s. 6.

⁶⁹ Zob. „*Aby nie przygasły...*”, art. cyt., s. I–II; E. Placińska, *Golgota końca wieku*, ŁB/N 1998, nr 17(26 IV), s. II–III; ŁB/PK 2006, nr 22(28 V), s. VIII (*Karnet*).

⁷⁰ KP, [t.] 1, k. 32–32v.

⁷¹ RDWi 2006, s. 121.